

Розділ 10.

Практичні аспекти мотивації формування риторики та роль тренінгів професійної адаптації у вищій школі

Формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці

Матвієнко О.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і методики початкового навчання Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова; imatvienko70@gmail.com

Коленко А.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сценічної мови Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого; anfiskolenko@gmail.com

Полянська К.В. – кандидат філософських наук, професор, заслужений діяч мистецтв України, завідувач кафедри струнно-смичкових інструментів НМАУ імені П.І. Чайковського; tuzichari@ukr.net

У статті досліджено формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці.

Виявлено педагогічні умови формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці, а саме: інтенсифікація освітнього процесу за рахунок інтеграції змісту у циклі професійної підготовки; активізація навчальнопізнавальної діяльності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно за рахунок впровадження інноваційних освітніх технологій; впровадження авторських спецкурсів «Тренінг словесної взаємодії» та «Тренінг виконавської майстерності актора», а також теоретично 20 обґрунтовано та експериментально перевірено в умовах освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Визначено зміст, структурні компоненти, критерії, показники, охарактеризовано рівні сформованості виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. Розроблено та науково обґрунтовано організаційно-педагогічну модель формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці.

Ключові слова: формування виконавської майстерності, майбутній бакалавр з акторського мистецтва драматичного театру і кіно, педагогічні умови, фахова підготовка майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно.

Вступ. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в нашій країні, та інтеграція України в єдиний європейський освітній простір орієнтують на якісно новий рівень професійної підготовки майбутніх акторів мистецтва драматичного театру і кіно. Модернізація вищої освіти пов'язана з перспективними потребами розвитку особистості, суспільства і держави, що склалися на основі збереження і примноження кращих традицій вітчизняного та

світового досвіду професійної підготовки майбутніх акторів мистецтва драматичного театру і кіно у закладах вищої освіти. У цих умовах потрібне наукове переосмислення підходів до оцінювання ефективності формування виконавської майстерності майбутніх акторів мистецтва драматичного театру і кіно у закладах вищої освіти. Важливим кроком до формування виконавської майстерності майбутніх акторів мистецтва драматичного театру і кіно є поширення освітніх інновацій, активний пошук нових педагогічних підходів у теорії та практиці навчання талановитої молоді, орієнтованих на розвиток творчої особистості.

Сьогодні пріоритетним завданням закладу вищої освіти мистецького спрямування, є підготовка майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно, здатного здійснювати творчу інноваційну професійну сценічну діяльність на високому художньому рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження базується на положеннях нормативних документів, зокрема, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), Закон України «Про культуру» (2011 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Класифікатор професій зі змінами, від 15 лютого 2019 року № 259, визначеного у таких державних документах, як Закон України «Про вищу освіту» (2014), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) та ін.

Теоретичні основи формування виконавської майстерності майбутнього актора мистецтва драматичного театру і кіно була предметом уваги А. Анікста, Е. Гротовського, Б. Захави, М. Кнебель, І. Коха, І. Козлянінової, Г. Крісті, Л. Курбаса, С. Мокульського, В. Немировича-Данченко, А. Петрової, І. Промптової, І. Рапопорта, Н. Рождественської, Ю. Сагіної, К. Станіславського, В. Топоркова, Е. Чарелі, К. Чепеленко, М. Чехова, С. Юр'єва та ін.

Особливої уваги заслуговують наукові праці (В. Василька, Є. Вахтангова, М. Волкова, Л. Виготського, Г. Вільсона, С. Гольдентріха, С. Даниеля, Є. Ілліна, О. Клепікова, О. Леонтєва, С. Литвиненко, В. Моляка, О. Рудницької, О. Томіліної, Л. Чорної та ін.) щодо розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців.

На основі аналізу наукових джерел і практичного досвіду фахової підготовки майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно виявлено низку суперечностей між:

- очікуванням українського суспільства на якісні зміни у професійній підготовці майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у закладах вищої освіти і недостатнім рівнем сформованості готовності випускників до професійної діяльності;

- соціальним замовленням на конкурентоспроможного фахівця сценічного мистецтва драматичного театру і кіно та недостатньою розробленістю педагогічних умов формування виконавської майстерності майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у процесі фахової підготовки ;

- необхідністю для вищої школи ефективно формувати виконавську майстерність майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці та недостатнім науково-методичним забезпеченням цього процесу.

Мета дослідження полягає у виявленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці.

Відповідно до мети було сформульовано такі *завдання дослідження*:

1. На основі аналізу наукової літератури охарактеризувати понятійно-категоріальний апарат дослідження, проблеми формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці.

2. Уточнити зміст поняття «виконавська майстерність майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно» та теоретично обґрунтувати структуру виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно.

3. Визначити критерії й показники та схарактеризувати рівні сформованості виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці.

4. Розробити модель формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці.

5. Виявити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці та експериментально перевірити їх ефективність.

Досягнення мети і розв'язання поставлених завдань передбачало використання таких методів: теоретичні: компаративний аналіз, логічний аналіз психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури та літератури з театральної педагогіки, аналіз дисертаційних досліджень – для характеристики понятійно-категоріального апарату дослідження проблеми формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці; класифікація – для уточнення змісту поняття «формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці»; синтез та абстрагування – для теоретичного обґрунтування структури виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно; індукція та дедукція – з метою визначення критеріїв, показників і характеристики рівнів сформованості виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці; концептуалізація та моделювання – з метою розроблення моделі формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці; проектування – для

виявлення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці; емпіричні: спостереження, анкетування студентів та викладачів, діагностичні відкриті покази, діагностичні бесіди, тестування, педагогічний експеримент; самооцінювання – з метою визначення рівнів сформованості виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці та перевірки ефективності виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов; статистичні: методи статистики, аналіз кількісної та якісної обробки емпіричних даних зокрема, t-критерій Стьюдента.

Виклад основного матеріалу. Проаналізовано науковий доробок вітчизняних і зарубіжних учених щодо проблеми формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно; охарактеризовано базові поняття дослідження; окреслено особливості формування виконавської майстерності майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці.

Поняття «виконавська майстерність актора драматичного театру і кіно» трактується як виконавська майстерність актора мистецтва драматичного театру і кіно – це основна складова сценічного мистецтва та акторської професійної діяльності, що включає зовнішню та внутрішню акторські техніки, художню інтерпретацію в процесі художнього перевтілення та сценічної дії;

Виконавська майстерність майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно – це певний рівень професійних навичок, умінь та знань, що включає зовнішню та внутрішню акторські виконавські техніки, елементи художньої інтерпретації та художнього перевтілення в сценічній дії в процесі фахової підготовки. Основні компоненти, на яких будується виконавська майстерність актора мистецтва драматичного театру і кіно:

- 1) внутрішня акторська техніка;
- 2) зовнішня акторська техніка;
- 3) художня інтерпретація; основні інструментарії виконавської майстерності актора драматичного театру і кіно: мовленнєві, психофізичні, пластично-хореографічні, вокально-голосові.

Аналіз наукових джерел, науково-педагогічних підходів – компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, системного та акмеологічного – обґрунтував структуру формування виконавської майстерності майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці через мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-творчий та професійно-особистісний компоненти.

Детальний аналіз складових формування виконавської майстерності майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці та особливостей професійної діяльності актора мистецтва драматичного театру і кіно дав змогу виявити взаємозв'язок між структурними компонентами, що їх ми розглядаємо у статичній (співвідношення та взаємозалежність структурних компонентів) та динамічній (циклічний

покомпонентний розвиток, орієнтований на неперервний процес досягнення найвищих вершин професійного саморозвитку) проєкціях.

Обґрунтованість особистісної та діяльнісної основи структури професійної компетентності майбутнього актора мистецтва драматичного театру і кіно стала теоретичним підґрунтям моделювання процесу її формування, який розглянуто крізь призму підготовки в циклі професійних дисциплін, котрі є інтегральними у реалізації загальноосвітніх і фахових компетенцій.

Розроблено організаційно-педагогічну модель і педагогічні умови формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці; встановлено відповідні критерії, показники та рівні сформованості виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці; розроблено навчально-методичне забезпечення процесу формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці.

Під педагогічними умовами ми розуміємо певну сукупність заходів процесу навчання, спрямованих на більш ефективну організацію професійної підготовки майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно, а саме: інтенсифікацію освітнього процесу шляхом інтеграції змісту фахових дисциплін; активізацію навчально-пізнавальної діяльності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно за рахунок впровадження інноваційних освітніх технологій; впровадження авторських спецкурсів «Тренінг словесної взаємодії» та «Тренінг з виконавської майстерності». Розроблено організаційно-педагогічну *модель формування виконавської майстерності майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці* (рис.10.1) структуровану за блоками: теоретико-методологічний, змістовий, процесуальний та діагностично-результативний. До *теоретико-методологічного блоку* моделі входять: мета та завдання, методологічні підходи та принципи. *Метою* є формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. *Завданнями* є: стимулювання позитивної мотивації майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно до набуття професійно орієнтованих знань, умінь та навичок з виконавської майстерності актора мистецтва драматичного театру і кіно; розвиток професійних здібностей майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у процесі вивчення фахових дисциплін; активізація виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у процесі оволодіння досвідом через проведення сценічних практик у фаховій підготовці. При визначенні концептуальних засад побудови організаційно-педагогічної моделі формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва

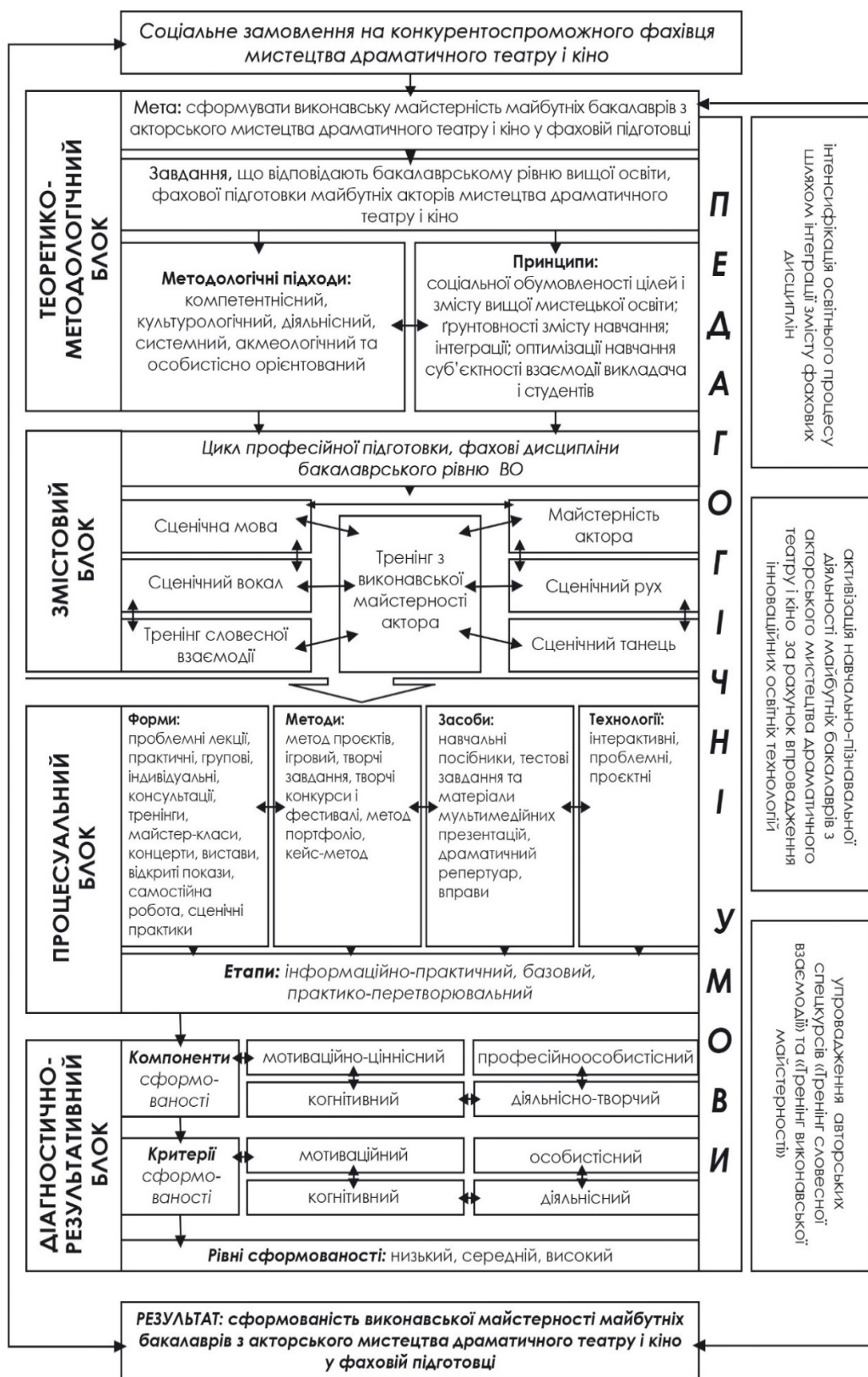

Рис. 10.1. Організаційно-педагогічна модель формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці

драматичного театру і кіно у фаховій підготовці ми спиралися на такі методологічні підходи, як компетентнісний, культурологічний, діяльнісний, системний, акмеологічний та особистісно орієнтований. До принципів

формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці нами віднесено: принцип соціальної обумовленості цілей і змісту вищої мистецької освіти; принцип ґрунтовності змісту навчання; принцип інтеграції та принцип оптимізації навчання суб'єктності взаємодії викладача і студентів. До складу *змістового блоку* входить цикл професійної підготовки. До циклу професійної підготовки ми відносимо основні фахові дисципліни: «Майстерність актора», «Сценічна мова», «Сценічний рух», «Сценічний спів», «Сценічний танець», «Тренінг з виконавської майстерності», «Тренінг словесної взаємодії». До складу *процесуального блоку* – методи навчання, засоби і технології навчання, а також етапи формування виконавської майстерності. До форм навчання віднесено: проблемні лекції, практичні заняття, загальні групові, індивідуальні заняття, консультації викладачів, тренінги, майстер-класи, концерти, вистави, відкриті покази, самостійна робота, сценічні практики. До методів навчання віднесено: метод проектів, ігровий, творчі завдання, творчі конкурси і фестивалі, метод портфоліо, кейс-метод. До *засобів навчання* віднесено: навчальні посібники та матеріали мультимедійних презентацій, драматичний репертуар, вправи. До *технологій навчання* віднесено: інтерактивні, проблемні, проектні. Організаційно-педагогічна модель додатково відображає реалізацію педагогічних умов формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно.

Етапи формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці: перший етап – *інформаційно-практичний* – лежить у межах першого і другого років навчання. На цьому етапі констатується початковий рівень сформованості мотивації майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно і усвідомлення ними необхідності формування виконавської майстерності у професійній діяльності; відбувається включення студентів у процес оволодіння фундаментальними теоретичними знаннями про методіку формування виконавської майстерності у фаховій підготовці, знайомство з професійним понятійним апаратом; акцентовано вивчення фахових дисциплін «Майстерність актора» та «Сценічна мова». На даному етапі ми вважаємо за необхідне вивчення дисципліни варіативного блоку «Тренінг словесної взаємодії» та «Тренінг з виконавської майстерності актора», що викладається для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» галузі знань 02 Культура і мистецтво, Спеціальність 026 Сценічне мистецтво, Спеціалізація «Акторське мистецтво драматичного театру і кіно». Введення дисциплін варіативного блоку з 2-го семестру дає змогу проаналізувати якість і рівень наявної підготовки студентів, а також спрогнозувати їх подальший особистісний та професійний розвиток, актуалізувати й інтегрувати знання, вміння та навички майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно і щодо формування виконавської майстерності у фаховій підготовці. Другий етап – базовий – міститься в межах третього року навчання майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно і є найбільш насиченим та

інтенсивним за змістом в аспекті підготовки студентів до формування виконавської майстерності у фаховій підготовці. На цьому етапі відбувається конкретизація отриманих раніше теоретичних і методичних знань; забезпечується розуміння і застосування студентами різноманітних шляхів і методів формування виконавської майстерності у фаховій підготовці. При цьому найбільша увага на даному етапі приділялася вирішенню завдань, пов'язаних з досвідом виконавської майстерності у фаховій підготовці. Перші вистави та ролі в навчальному театрі дають змогу студентам відчути себе професіоналами та набути досвід спілкування з глядачем. Третій етап – (практико-перетворювальний) – відбувається в межах четвертого року навчання і характеризується максимальною інтеграцією основних фахових дисциплін в практичний результат – драматичну або музично-драматичну виставу. Етап вирізняється практичною складовою, проходженням відповідних навчально-виробничих акторських практик у навчальному театрі й професійних театрах, а також на знімальних майданчиках у кіно. В організаційно-педагогічній моделі нами було виділено *діагностично-результативний блок*, що включає структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-творчий, професійно-особистісний), критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний), рівні: (низький, середній, високий) сформованості виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. Результатом професійної підготовки є сформованість виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці.

Визначено програму та етапи впровадження організаційно-педагогічної моделі формування виконавської майстерності бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно; проаналізовано та узагальнено результати експериментальної роботи.

Формувальний експеримент передбачав перевірку ефективності педагогічних умов формування виконавської майстерності майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. Створення інноваційного середовища фахової підготовки студентів спеціальності «Актор мистецтва драматичного театру і кіно» до виконавської майстерності в умовах освітнього процесу закладу вищої освіти; апробацію організаційно-педагогічної моделі процесу формування виконавській майстерності майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно засобами інноваційних технологій у фаховій підготовці; впровадження організаційно-методичного забезпечення для формування виокремлених компонентів професійної готовності студентів до виконавської майстерності; інноваційно-педагогічне спрямування змісту профілюючих дисциплін у вищій школі, зокрема інтенсифікації освітнього процесу за рахунок інтеграції змісту циклу професійної підготовки в профілюючих навчальних дисциплінах.

Розроблення і впровадження спеціального навчального спецкурсу «Тренінг словесної взаємодії» та «Тренінг виконавської майстерності актора»; виявлення

ефективності форм, методів, засобів і видів навчальної діяльності у процесі формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. В експерименті взяли участь 156 студентів і 16 науково-педагогічних працівників. Ефективність педагогічних умов формування виконавської майстерності майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці вивчалася за динамікою рівнів сформованості виконавської майстерності студентів контрольної та експериментальної груп відповідно до визначених критеріїв.

На початку педагогічного експерименту не спостерігалось достовірних розбіжностей за мотиваційно-ціннісним критерієм між даними, що характеризують формування виконавської майстерності в експериментальній групі майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці ($12,25 \pm 0,51$ балів), і даними, котрі характеризують сформованість виконавської майстерності в контрольній групі майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці ($11,01 \pm 0,49$ балів) (при троз. = 1,75), що свідчило про однотипність контрольної групи та експериментальної груп. Дані сформованості представлені в таблиці 10.1.

Таблиця 10.1

Дані, що характеризують сформованість виконавської майстерності у фаховій підготовці в КГ та ЕГ майбутніх бакалаврів з АМДТіК

<i>Група</i>	<i>Етап</i>	<i>M ± m</i>	<i>троз.</i>	<i>tтеор.</i>
<i>Дані, що характеризують сформованість виконавської майстерності за мотиваційно-ціннісним компонентом</i>				
<i>КГ (n = 74)</i>	<i>Наприкінці</i>	$13,74 \pm 0,61$	3,08	1,84
<i>ЕГ (n = 82)</i>	<i>Наприкінці</i>	$16,40 \pm 0,61$		
<i>Дані, що характеризують сформованість виконавської майстерності за когнітивним-компонентом</i>				
<i>КГ (n = 74)</i>	<i>Наприкінці</i>	$30,51 \pm 1,02$	3,44	1,84
<i>ЕГ (n = 82)</i>	<i>Наприкінці</i>	$35,08 \pm 0,85$		
<i>Дані, що характеризують сформованість виконавської майстерності за діяльнісно-творчим компонентом</i>				
<i>КГ (n = 74)</i>	<i>Наприкінці</i>	$61,78 \pm 0,71$	3,52	1,84
<i>ЕГ (n = 82)</i>	<i>Наприкінці</i>	$65,10 \pm 0,62$		
<i>Дані, що характеризують сформованість виконавської майстерності за професійно-особистісним компонентом</i>				
<i>КГ (n = 74 особи)</i>	<i>Наприкінці</i>	$12,00 \pm 0,33$	2,96	1,84
<i>ЕГ (n = 82 особи)</i>	<i>Наприкінці</i>	$13,40 \pm 0,34$		

Для оцінювання на формувальному етапі педагогічного експерименту за зазначеними вище критеріями рівнів сформованості виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці було застосовано психодіагностичні методи (спостереження,

бесіди, анкетування, тестування, аналіз продуктів професійної діяльності суб'єктів сценічного та кінопроцесу, самооцінки), а також педагогічний експеримент, статистичні методи вторинної обробки даних.

Електронні сервіси Google дали можливість зробити онлайн-опитування (як анонімно, так і з авторизованими користувачами) з отриманням різних варіантів відповідей і автоматичним створенням надалі зведеної таблиці з відповідями усіх дописувачів. За допомогою критерію Ст'юдента було встановлено, що перед початком формульованого етапу дослідження контрольна та експериментальна групи були однорідними.

Наприкінці педагогічного експерименту можемо бачити, що дані, які стосуються формування виконавської майстерності в експериментальній групі майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці ($16,48 \pm 0,6$ балів), і дані, які стосуються формування виконавської майстерності в контрольній групі майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці ($13,75 \pm 0,59$ балів) (при троз. = 3,24) істотно різняться. За *когнітивним критерієм* між даними, що характеризують формування виконавської майстерності в експериментальній групі майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці ($25,97 \pm 0,91$ балів), і даними, що характеризують сформованість виконавської майстерності в контрольній групі майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці ($24,50 \pm 0,89$ балів) (при троз. = 1,16), на початку педагогічного експерименту не спостерігалось істотних розбіжностей, що засвідчувало однотипність контрольної та експериментальної груп. Результати педагогічного експерименту узагальнили шляхом кількісного та якісного опрацювання отриманих даних, їх усебічного аналізу та статистичної перевірки достовірності. Достовірні розбіжності за *когнітивним критерієм* між даними, що характеризують формування виконавської майстерності в експериментальній групі ($34,91 \pm 0,90$ балів), і даними, що характеризують формування виконавської майстерності в контрольній групі ($31,13 \pm 1,02$ балів) (при троз. = 2,78) спостерігаємо наприкінці педагогічного експерименту.

У експериментальній групі на початку педагогічного експерименту ми не відзначали достовірних розбіжностей за діяльнісно-творчим критерієм між даними, котрі характеризують формування виконавської майстерності учасників експериментальній групі ($60,01 \pm 0,81$ балів), і даними, що характеризують сформованість виконавської майстерності учасників контрольної групи ($58,08 \pm 0,83$ балів) (при троз. = 1,66), що засвідчило однорідність у контрольній та експериментальній групах.

Наприкінці ж педагогічного експерименту можна бачити істотні відмінності за діяльнісним критерієм між даними, що характеризують формування виконавської майстерності в експериментальній групі майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці ($63,98 \pm 0,63$ балів), і даними, що характеризують сформованість виконавської майстерності в контрольній групі майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва

драматичного театру і кіно у фаховій підготовці ($60,0 \pm 0,70$ балів) (при троз. = 4,23). Достовірних розбіжностей на початку педагогічного експерименту між даними, що характеризують сформованість професійно-особистісних здібностей у експериментальній групі (відповідно $11,00 \pm 0,27$ балів), і даними, що характеризують сформованість професійно-особистісних здібностей у контрольній групі (відповідно $10,30 \pm 0,35$ балів) (при троз. = 1,58) не спостерігалось.

Це засвідчило однорідність контрольної та експериментальної груп і дало нам можливість по закінченні педагогічного експерименту порівняти результати.

Як бачимо, наприкінці педагогічного експерименту спостерігаються достовірні розбіжності між даними, що характеризують сформованість професійно-особистісних здібностей у експериментальній групі ($13,51 \pm 0,32$ балів), і даними, що характеризують сформованість професійно-особистісних здібностей у контрольній групі ($12,01 \pm 0,30$ балів) (при троз. = 3,42). Узагальнені результати сформованості виконавської майстерності майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці студентів експериментальних груп наведені у таблиці 10.2.

Таблиця 10.2

Рівні сформованості виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці у КГ та ЕГ (результати формувального етапу дослідження)

Показники /рівні		Високий		Середній		Низький	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Мотиваційно-ціннісний	Кіл-сть	11	27	28	36	35	19
	%	14,9	32,9	37,8	43,9	47,3	23,2
Когнітивний	Кіл-сть	11	22	30	40	33	20
	%	14,9	26,8	40,5	48,8	44,6	24,4
Діяльнісно-творчий	Кіл-сть	10	18	30	46	34	18
	%	13,51	21,95	40,54	56,10	45,95	21,95
Професійно-особистісний	Кіл-сть	4	17	30	43	40	22
	%	5,41	20,73	40,54	52,44	54,05	26,83
Результати	Кіл-сть	9	21	29	41	27	19
	%	12,18	25,6	39,84	50,31	47,9	24,09

В усіх випадках результати свідчать про суттєві відмінності між контрольними та експериментальними групами після завершення формувального етапу дослідження та підтверджують ефективність педагогічних умов формування професійної компетентності майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно.

Достовірність педагогічного експерименту підтвердилась у результаті порівняння КГ та ЕГ на формувальному етапі з даними констатувального, що підтверджує збільшення кількості студентів високого рівня з 12,18% до 25,6% (на 13,42%). В середньому рівні підвищення збільшились з 39,84% до 50,31 %

(на 10,47%). Чисельність студентів низького рівня знизилась з 47,9% до 24,09% (на 23,81%).

Висновки. У дослідженні запропоновано розв'язання актуальної проблеми формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці, яка знайшла організаційно-педагогічної моделі, що передбачала реалізацію визначених педагогічних умов.

З'ясовано стан розробленості проблеми формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці у педагогічній теорії й практиці. На основі аналізу наукової, мистецької та психолого-педагогічної літератури з'ясовано сутність основних дефініцій дослідження «формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці» та «виконавська майстерність майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці». Формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно розглянуто як педагогічний процес, в якому на основі єдності змісту, форм, засобів і методів навчання відбувається творчий розвиток студентів, що знаходить своє відображення в діяльності, спрямованій на реалізацію акторського потенціалу студентів. Виконавська майстерність майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно – це сформований певний рівень професійних знань навичок та вмінь, що включає зовнішню та внутрішню акторські виконавські техніки, елементи художньої інтерпретації та художнього перевтілення в сценічній дії, в процесі фахової підготовки.

Розкрито особливості формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці шляхом теоретичного обґрунтування структурних компонентів виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. *Мотиваційно-ціннісний* компонент відображає усвідомлене ставлення майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно до професійної діяльності та її ролі у розв'язанні актуальних проблем виконавської сценічної культури. Він виявляється як у всій професійній діяльності актора, так і в окремих педагогічних ситуаціях, визначає його сприйняття зовнішніх подій і логіку поведінки. До основних складових мотиваційно-ціннісного компонента виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно відносимо: мотиви і потреби, ціннісні орієнтації майбутнього бакалавра з акторського мистецтва драматичного театру і кіно, що презентують методичну спрямованість; прагнення до опанування фаховими знаннями, уміннями і навичками; установку на удосконалення творчого процесу. *Когнітивний компонент* включає систему знань (основних естетичних понять; жанрів і видів сценічного мистецтва; особливостей створення в драматичному творі художнього образу) та розвинуті пізнавальні процеси (відчуття,

сприймання, увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення). Обов'язковим елементом когнітивного компонента є наявність психологічних знань щодо створення умов та забезпечення естетичного розвитку творчої особистості. *Діяльнісно-творчий* компонент відображає сутність вивчення профілюючих сценічних дисциплін, котрі мають діяльнісно-орієнтований характер, що проявляється в таких формах і методах, як: публічний творчий виступ, вистава, концерт, відкритий творчий діалог, дискусія, словесна імпровізація, «мозковий штурм», аналіз та обговорення відкритих творчих показів, тренінг-ігри з подальшим обговоренням, а також використання інтерактивних педагогічних технологій у процесі вивчення профілюючих творчих дисциплін: майстерності актора, сценічної мови, пластичних та музичних дисциплін. *Професійно-особистісний* компонент – це інтегрована характеристика творчої індивідуальності, її обдарованість, професійні якості, готовність та здатність до цілеспрямованої творчої роботи, що зумовлює позитивні зміни в поведінці, діяльності та ставленні. У цьому компоненті звертається увага на властивості творчої особистості, що дають можливість спрямувати енергію студента на самооцінку, самоконтроль, самокорекцію, самовизнання. Усвідомленість студентами своїх здібностей, таланту, а також пізнання своїх виконавських можливостей, проявляється у завязаному бажанні займатися акторською професією, зумовлює задоволення від перебування на сцені та спілкування з глядачем. Відбувається формування якостей творчої особистості на фундаменті професійно-значущої виконавської діяльності, розвивається позитивне ставлення та зацікавленість до обраної акторської професії.

Виконавська майстерність майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці розглянута як сукупне утворення різних аспектів виконавської майстерності. Основні з них – перевтілення, сценічна психофізична дія, словесна дія, взаємодія та спілкування, уява, бачення, сценічна увага, сценічне ставлення, сценічна оцінка, а також дикція, професійні дихання і голос, фонематичний слух, логічний наголос, інтонація і підтекст, орфоепія, м'язова свобода, розкутість тіла, темпо-ритм. Усе це багатоаспектний результат професійної підготовки студентів, котрий передбачає здійснення педагогічного завдання щодо розвитку акторської внутрішньої та зовнішньої техніки шляхом виконання різних акторських вправ з використанням спеціально організованих форм, в яких поєднані всі основні складові виконавської майстерності.

На основі класифікації і систематизації теоретичного та емпіричного матеріалу визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний), показники та рівні (низький, середній, високий) сформованості виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. Мотиваційний критерій характеризується такими показниками: професійна спрямованість, бажання та мотивації студентів до формування виконавської майстерності у фаховій підготовці. Показники когнітивного критерію – повнота, глибина і усвідомленість засвоєння студентами знань з акторської майстерності, сценічної

мови, мовно-голосових практик у фаховій підготовці. Діяльнісний критерій характеризується такими показниками: професійно орієнтовані вміння та навички щодо формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. Організаторські, комунікативні та основні складові виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно визначаються показниками особистісного критерію.

Розроблено та науково обґрунтовано організаційно-педагогічну модель формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. *Теоретико-методологічний* блок містить мету та завдання дослідження, які є основою формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. До теоретико-методологічного блоку належать методологічні підходи (компетентнісний, культурологічний, діяльнісний, системний, акмеологічний та особистісно орієнтований) і принципи (соціальної обумовленості цілей і змісту вищої мистецької освіти, ґрунтовності змісту навчання, інтеграції, оптимізації навчання суб'єктності взаємодії викладача і студентів). До *змістового* блоку належать: теоретична підготовка, що передбачає оволодіння знаннями, вміннями та навичками з таких дисциплін, як «Майстерність актора» (1-4 курси), «Сценічна мова» (1-4 курс) «Тренінг словесної взаємодії» (2 курс, III-й семестр); «Сценічний спів» (1-4 курс), «Сценічний рух» (1-4 курс), «Сценічний танець» (2-4 курс); «Тренінг з виконавської майстерності актора» (1-4 курси). До *процесуального* блоку віднесено етапи формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно (інформаційно-практичний, базовий, практико-перетворювальний), форми (традиційні та нетрадиційні); методи (дискусії, творчі ігри, заняття-концерти, заняття-вистави, відкриті практичні покази, складання проєктів і портфоліо, кейс-метод); засоби (матеріали мультимедійних презентацій, драматичний репертуар, вправи тощо). *Діагностично-результативний* блок містить структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діялісно-творчий та професійно-особистісний), критерії, показники та рівні (низький, середній, високий) сформованості виконавської майстерності у фаховій підготовці. Результатом є сформованість виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці.

Експериментально перевірено ефективність виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування виконавської майстерності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці, до яких включено: інтенсифікацію освітнього процесу шляхом інтеграції змісту фахових дисциплін; активізація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно шляхом впровадження інноваційних освітніх технологій; впровадження авторських спецкурсів «Тренінг словесної взаємодії»

та «Тренінг виконавської майстерності актора». Зміни у даних, котрі характеризують рівні сформованості виконавської майстерності у фаховій підготовці майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно є більш істотними в експериментальній групі, порівняно з контрольною групою зросла частка студентів високого рівня на 13,42% (з 12,18% до 25,6%). В середньому рівні підвищення збільшилися на 10,47% (з 39,84% до 50,31 %). Чисельність студентів низького рівня знизилась на 23,81% (з 47,9% до 24,09%). Отриманні дані засвідчили, що більша частина студентів під час експерименту мала змогу підвищити свій рівень практичних знань, умінь і навичок.

Водночас дослідження не вичерпує вирішення всіх питань, пов'язаних із формуванням виконавської майстерності у фаховій підготовці майбутніх бакалаврів з акторського мистецтва драматичного театру і кіно. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у модернізації змісту предметів: «Майстерність актора», «Сценічна мова», «Сценічний спів», «Сценічний танець», «Сценічний рух» у закладі вищої освіти шляхом уведення тренінгів, майстер-класів, застосування кіноінформаційно-комунікаційних технологій, мультимедійних навчальних засобів.

Список використаної літератури

1. Аникст А. А. История учений о драме : теория драмы от Гегеля до Маркса. Москва : Наука, 1983. 288 с.
2. Барановська Л. В. Теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування студентів вищого аграрного навчального закладу. автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Барановська Лілія Володимирівна ; Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2005. 43 с.
3. Барановська С. А. Основи вербально-виконавської інтерпретації музичних творів майбутнього вчителя : методичні рекомендації / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. Кам'янець-Подільський, 2007. 29 с.
4. Вильсон Г. Психология артистической деятельности: Таланты и поклонники / Пер. с англ. А. И. Блейз. Москва : Когито-центр, 2001. 383 с.
5. Волков С. М. Мистецька освіта в культурі України 90-х років ХХ століття. Київ, 2006. 208 с.
6. Гротовский Е. От Бедного Театра к Искусству-проводнику : сборник статей / Пер с. пол., вступ. ст. и примеч. Н. З. Башинджагян. Москва : Артист. Режиссер. Театр, 2003. 348 с.
7. Даниэль С. М. Искусство видеть : о творческих способностях восприятия, о языке линий и красок и о воспитании зрителя. Ленинград : Искусство, 1990. 223 с.
8. Дмитриевский В. Н. Театр и зрители. Отечественный театр в системе отношений сцены и публики : монография / Российская акад. наук, Федеральное агентство по культуре, Гос. ин-т искусствознания. Санкт-Петербург : Дмитрий Буланин, 2007. 325 с.
9. Донова Д. А. Театр и зритель: стратегические основы взаимоотношений : автореферат дис. ... кандидата искусствоведения : спец. 17.00.01 / Рос. акад. театр. искусства (ГИТИС). Москва, 2007. 29 с.
10. Захава Б. Е. Мастерство актёра и режиссёра. Москва : Искусство, 1999. 150 с.

11. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. Санкт-Петербург : Питер, 2009. 448 с.
12. Клепиков О. І., Кучерявий І. Т. Основи творчості особи : [навчальний посібник для студ.]. Київ : Вища школа, 1996. 295 с.
13. Кнебель М. О. О действенном анализе пьесы и роли. Москва : ВТО, 1970. 160 с.
14. Козлянинова И. П., Чарели Э. М. Тайны нашего голоса. Екатеринбург : Изд-во «Диамант», 1992. 320 с.
15. Корнієнко Н. М. Лесь Курбас : репетиція майбутнього. Київ : Факт, 1998. 469 с.
16. Кох И. Э. Основы сценического движения : учебник. Изд. 2-е, испр. Санкт-Петербург [и др.] : Планета музыки : Лань. 2010. 509 с.
17. Крицький В. М. Формування уміння художньої інтерпретації у студентів музичних факультетів педагогічних закладів вищої освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Крицький Володимир Миколайович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1999. 20 с.
18. Леонтьев А. Н. О психологической функции искусства (гипотеза). Художественное творчество и психология / под ред. А. Я. Зися. Москва : Наука, 1991. С. 184-187.
19. Леонтьев Д. А. Поэтическое творчество: от литературного и культурного контекста к жизненному. Библиотечное дело. 2010. № 10. С. 22-23.
20. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи. Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки». 2006. Вип. 3 (50). С. 215-219.
21. Мокульский С. История западноевропейского театра : пособие для театральных вузов, училищ и студий. Москва : Художественная литература, 1936. Ч.1. 600 с.
22. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ : Знання, 1989. 48 с.
23. Немирович-Данченко Владимир Иванович. Большая советская энциклопедия : [в 30 т.] / под ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. Москва : Советская энциклопедия, 1974. Т.17. С. 453-454.
24. Петрова А. Н. Сценическая речь : учебное пособие. Москва : Искусство, 1982. 192 с.
25. Промптова И. Ю. Интонационная выразительность актера. Культура сценической речи : сборник статей. Москва : ВТО, 1979. С. 159-265.
26. Раппопорт И. М. Работа актера. Москва : изд. и тип. изд-ва «Крестьян. газ.», 1937. 104 с.
27. Рождественская Н. В. Диагностика актерских способностей. Санкт-Петербург : Речь, 2005. 180 с. (Серия «Практикум по психодиагностике»).
28. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
29. Сагіна Ю. В. Культурологічні аспекти взаємовідносин сучасного театру та глядача: на матеріалі одеських театрів : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : спец. 26.00.01 / Харківська держ. академія культури. Харків, 2009. 20 с.
30. Стадніченко Н. В. Диагностика сформованості професійного спілкування майбутнього актора : методичні рекомендації / заг. ред. Г. В. Локарева. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 70 с.

31. Стадніченко Н. В. Формування навичок сценічного мовлення у майбутніх акторів. Вісник Запорізького національного університету. Серія Педагогічні науки. 2010. №1. С. 92–96. URL: web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Ped-1.../092-96.pdf (дата звернення 23.07.2019).
32. Станиславский К. С. Собрания сочинений: В 9 т. М.: Искусство, 1988. Т. 1. Моя жизнь в искусстве / Ком. И. Н. Соловьевой. 622 с. / Т. 4. с.125; Т. 5. с. 525, 640; Т. 7 с. 147.
33. Томіліна А.О. Організація контрольно-оцінювальних дій із залученням системи MOODLE для студентів гуманітарних спеціальностей / А.О. Томіліна / Теорія і методика електронного навчання. – Кривий Ріг : НМетАУ, 2012. – Вип. 3. – С. 293–298.
34. Тополевський В. Ю. Педагогічний вплив на розвиток творчої індивідуальності майбутнього актора. Культура України. Серія: Мистецтвознавство. Харків. 2015. Вип. 51. С. 144–151.
35. Топорков В. Й. Про техніку актора / під загальн. редак. М. М. Горчакова. Київ : Державне вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1961. 106 с.
36. Хренов Н. А. Культурологический аспект изучения публики как коммуникативной общности: автореферат дис. ... д-ра филос. наук : спец. 17.00.08 / ВНИИ искусствознания. Москва, 1992. 65 с.
37. Чарелли Э. М. Начальные приемы воспитания речевого голоса актера. Культура сценической речи: сборник статей. Москва : ВТО, 1979. С. 333–404.
38. Чепеленко К. О. Социокультурные особенности аудитории современного провинциального театра : автореферат дис. ... канд. социол. наук : спец. 22.00.06 / Саратов. гос. техн. ун-т. Саратов, 2008. 16 с.
39. Черная Е. И. Основы сценической речи. Фонационное дыхание и голос : учебное пособие. Санкт-Петербург : Изд-во Лань, Планета музыки, 2012. 160 с.
40. Чехов М. О технике актера. Москва : Изд. АСТ. 2016. 288 с.

Мотивація як головний чинник процесу формування виконавської майстерності акторів

Коленко А.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сценічної мови Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого; anfisa.kolenko@gmail.com

У дослідженні постає завдання дослідити творчу мотивацію як головний чинник структури процесу формування виконавської майстерності майбутніх акторів мистецтва драматичного театру і кіно у фаховій підготовці. Слід зазначити, що для досягнення успіху в професійному навчанні обов'язково потрібен основний мотив, який буде спонукати студента до навчання. В кожній людини є потреби, які, за умови їх чіткого усвідомлення можуть перетворитися на мотивацію до навчання та виконання роботи. В статті розкривається зміст структурних компонентів, процесу формування виконавської майстерності майбутніх акторів драматичного театру й доводиться твердження про те, що на базі чіткого провідного мотиву формується вся система структурних